

*Шелудько Р.М.,
Шелудько Л.В.,
кандидати економічних наук
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АПК ЯК ОБ'ЄКТА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ

Постановка проблеми. В Україні функцію забезпечення продовольчої безпеки здійснює агропромисловий комплекс - найбільший сектор економіки країни, функціонування якого пов'язане з усіма іншими її галузями. Динамічний розвиток агропромислового комплексу вважається передовою умовою нарощування обсягів та якісного поліпшення продовольчих ресурсів країни. Основна сфера АПК, сільське господарство, отримує виробничі ресурси від 80 галузей і поставляє свою продукцію в більш ніж 60 галузей економіки. Як зазначено в Законі України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу об'єктивно впливає з виняткової значущості та незамінності вироблюваної продукції сільського господарства у життєдіяльності людини і суспільства, з потреби відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури. Високий рівень соціально-економічного розвитку села є основною умовою продовольчого та сировинного забезпечення країни, її економічної незалежності. [1]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку агропромислового комплексу присвячені роботи багатьох вчених-економістів – В. Я. Амбросова, В. І. Аранчій, В. П. Галушко, О. Д. Гудзинського, О. І. Дація, О. Ю. Єрмакова, М. В. Зубця, М. І. Кісіля, О. В. Крисального, А. А. Пересади, П. Т. Саблука, В. М. Трегобчука, В. І. Чернодон та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціль статті полягає в розкритті основного значення та тенденцій розвитку АПК України в умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий комплекс являє собою сукупність життєво важливих підсистем, що забезпечують задоволення потреб населення у продовольстві, до яких відносяться: управління процесами виробництва, обробки, переробки, зберігання сировини та продукції; організація збуту і розподілу; створення продовольчого резерву; розподілення продовольства по каналах руху товару і сферам споживання; кадрове забезпечення та оновлення знань персоналу; інформаційне забезпечення всіх суб'єктів комплексу; регулювання фінансового забезпечення; організація матеріально-технічного забезпечення; організація технологічного забезпечення наукових досліджень і досвід науково-конструкторських розробок; розвиток інфраструктури; міжнародну співпрацю.

Кожна підсистема АПК складається з певних елементів, об'єднаних між собою органічними взаємозв'язками і залежністю. Об'єднання підсистем у систему повинне здійснюватися на основі використання наступних принципів: територіальний принцип забезпечує інтеграційні процеси родинних підсистем; ресурсний принцип передбачає виробництво кількісно-якісних параметрів всіх видів продукції; функціональний принцип передбачає забезпечення і виконання головної мети системи усіма її підсистемами; організаційний принцип передбачає органічний взаємозв'язок і певну підпорядкованість підсистем, що виконують головну мету системи; інноваційний принцип передбачає формування та забезпечення всіх підсистем новим обладнанням, відповідним світовим вимогам.

Розвиток агропромислового комплексу та окремих його галузей напряму залежить від макроекономічних тенденцій, що впливають на рівень продовольчої безпеки. На основі висновків, зроблених у процесі багаторічних досліджень, а також вивчення поглядів провідних вчених країни, виявлено наступний ряд негативних закономірностей, усунення яких є прерогативою держави, територіальних органів влади і всіх учасників ринкової економіки.

Динаміка сільськогосподарського і промислового виробництва порівняно з 1990 р. характеризується низьким рівнем, недостатнім внутрішнім попитом і

монопольним становищем сировинних секторів економіки. Ділова активність і динамізм внутрішнього ринку у вирішальній мірі залежать від результатів роботи сировинних галузей, які повинні створювати умови для підвищення платоспроможного попиту в країні.

Прискореними темпами знижується виробничо-технічний потенціал сільського господарства: знижується родючість ґрунтів, збільшується знос обладнання, падає платоспроможність і погіршується генофонд сільського населення. Імпорт продовольства з-за кордону за демпінговими цінам призводить до ослаблення національних конкурентів. Для цього необхідно посилено розвивати власне виробництво, відмовившись від деяких імпорتنих видів продовольства.

Важлива роль у формуванні виробничого потенціалу АПК належить вирішенню проблеми формування повноцінного ринку інновацій. Адже цей ринок має виконувати як функцію постачання у виробництво нової техніки та технологій, так і функції, які в плановій економіці успішно виконували б роль системи підвищення кваліфікації та впроваджень досягнень науки і техніки.

Формування нової структури економіки супроводжується загрозою втрати цілих галузей промисловості, що веде до надмірної залежності від світової ринкової кон'юнктури, недовикористовуються виробничі потужності життєздатних галузей, різко зростає фізичний і моральний знос основного капіталу в металургії, енергетиці та в інших галузях. Руйнування структури економіки відбувається при повільному формуванні нової структури, в результаті якої втрачається частина національного багатства країни.

Видозміна структури економіки відбувається стихійно і не відповідає основним принципам здорової ринкової економіки, вона стає залежною від фінансової системи. Постачальниками грошових коштів для бюджету та інвестицій виступає вузьке коло переважно експортно-орієнтованих галузей при надмірно низькій конкурентоспроможності значної частини економіки і великої фінансової ємності продукції цих галузей.

Економіка досягла межі зниження інвестиційної активності та інноваційного рівня, коли подальше падіння інвестицій може від'ємного вплинути на економічні основи суспільства. Скорочення інвестицій і капіталовкладень досі не подолано, що свідчить про негативні тенденції. Відхід держави від регулювання інвестиційного процесу не компенсує посиленням ролі банківського акціонерного капіталу. Загальний фінансовий потенціал реального сектора економіки як і раніше продовжує скорочуватися.

Аналіз показників розвитку основних галузей сільського господарства і харчової промисловості виявив такі локальні тенденції, які мають перспективний розвиток для економіки країни.

У загальному вигляді вони представлені на рис. 1.

Стосовно розвитку рівня продовольчої безпеки виявлені наступні об'єктивні закономірності:

у всьому світі посилюється інтерес до вирішення цієї проблеми, що посилюються, з одного боку, обмеженістю ресурсів, а з іншого, різким збільшення обсягу споживання продовольства;

спостерігається нерівномірний розподіл ресурсів за країною, континентами, регіонами навіть у межах однієї країни, обумовлене різноманітними природно-кліматичними умовами та родючістю ґрунтового покриву;

використовуються різні методи державного регулювання діяльності агропромислового комплексу, що впливають на результативність виробництва продовольчих товарів. У країнах, де здійснюється дотація сільськогосподарського виробництва і контроль за використанням ресурсів, застосовуються протекціоністські заходи товаровиробників, рівень продовольчого забезпечення населення набагато вище, ніж у країнах, в яких такі важелі управління не застосовуються;

відзначається різний рівень платоспроможності населення різних країн, який варіюється в десятки разів, що не дозволяє розвивати виробництво продовольства швидкими темпами;

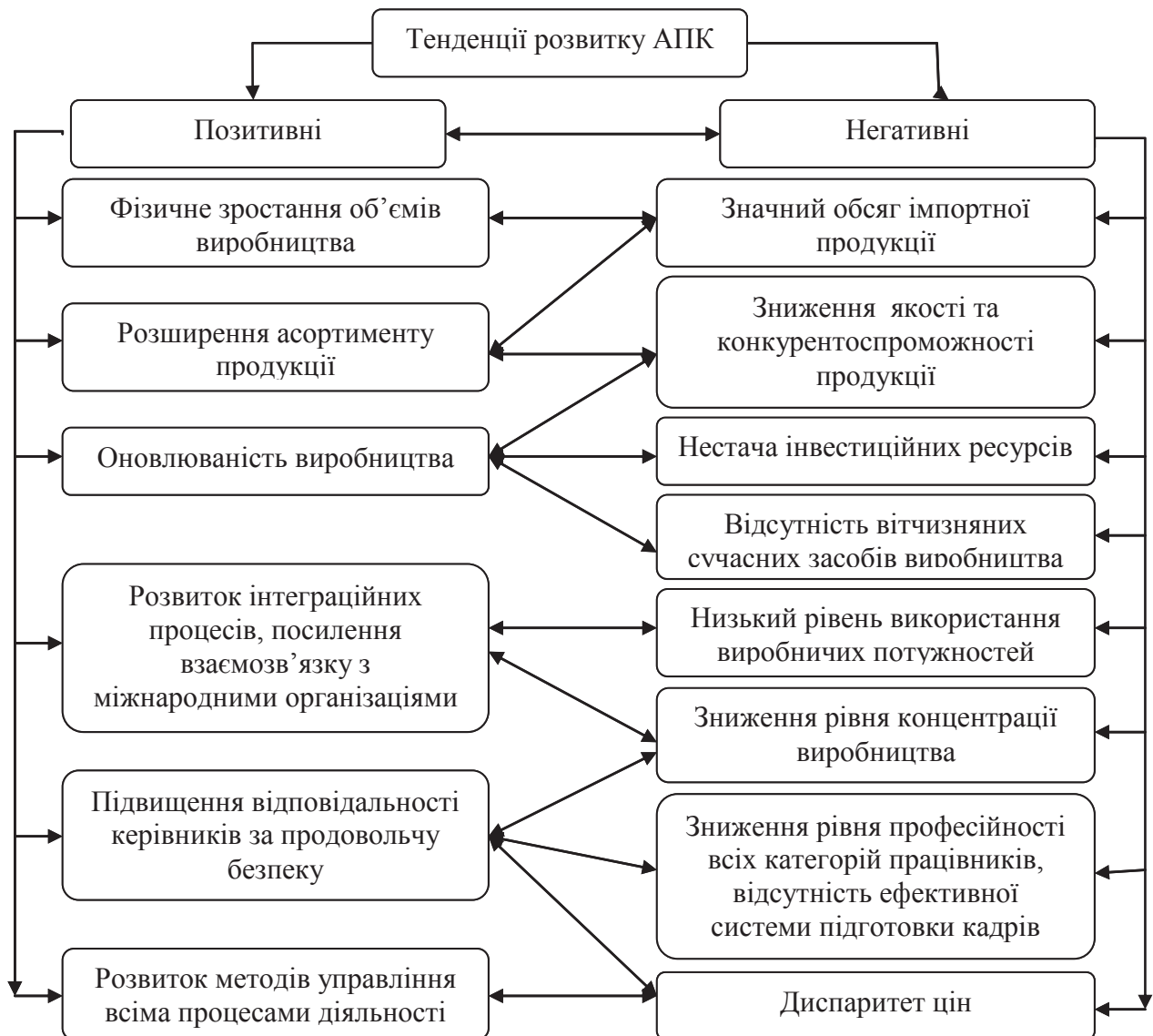

Рис. 1. Протиріччя тенденцій розвитку АПК

розвиненим країнам світу характерний високий рівень інноваційності та технологічності виробництва, що дозволяє випускати якісні висококонкурентоспособних продуктів харчування, в той час, як у країнах з низьким рівнем науково-технічного прогресу збільшується сегмент продажу населенню неякісної продукції;

інвестиційний принцип орієнтує всі підсистеми на пошук необхідних фінансових ресурсів для їх подальшого розвитку;

соціальний принцип повинен передбачати економічне вирівнювання всіх підсистем, підвищення заробітної плати персоналу до рівня, що забезпечує економічну і фізичну доступність інших матеріальних благ, поліпшення умов праці та побуту, охорону навколишнього середовища, впровадження культури виробництва, менеджменту та праці ;

від рівня розвитку країни залежить діапазон асортименту продовольства, а також випуск нових його видів;

рівень продовольчої безпеки вище в індустріальних країнах, що вивозять сировину з інших держав і навпаки, нижче в країнах, що є сировинною базою для інших держав.

Висновки: В стійкій економіці функція держави щодо забезпечення продовольчої безпеки повинна мати в більшій мірі загальний характер та зводиться до регулювання процесів надання продовольства, контролю над їх успішним протіканням, підтримки національного виробника та створенню його запасів на випадок надзвичайних обставин. Крім того слід враховувати, що продовольча безпека для держави полягає не тільки в регулюванні та контролі забезпечення населення продовольчими товарами. До кола інтересів продовольчої безпеки відносять і створення умов оптимізації співвідношення продукції власного виробництва та імпортової; розвитку мережі по переробці сільськогосподарської сировини та торгівлі продовольством; формування цін на продукцію сільського господарства, адекватних до споживчих можливостей основної маси населення і т.д. Відповідно, сфера забезпечення продовольчої безпеки, по суті охоплює весь агропромисловий комплекс країни. Оскільки продовольчі ресурси формуються в сфері агропромислового виробництва, то АПК в тій мірі, наскільки він забезпечує населення продовольством, виступає гарантом соціально-економічної стабільності суспільства, політичної та економічної незалежності держави.

Список літератури:

1. Закон України Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 45, ст. 602.

2. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / [упорядкув. П. К. Канінський, М. П. Федієнко, Н. В. Ткачук]; за ред. П. К. Канінського – К. : ІАЕ УААН, 2005. – 292 с.

Annotation

The formulation of the task lies down in the development of the main meaning and tendencies of Ukrainian APC development under the conditions of market economy.

The results obtained. The analysis of indices of main agricultural and food industry fields development showed such local tendencies which have perspective development for country's economy. Increasing of production volume almost in every field of APC have taken shape. Competitions between the producers of goods within the country and between other countries for consuming advantages have strengthened connections with international organizations have also become stronger. The administration of organizations have paid more attention to the process of products rejecting and improvement of scientific and technical levels of production. The responsibility of different managerial levels directors for the decisions they took in connection with providing food safety has also increased.

On the other hand the discrepancy of the state interests to the level of territorial foodies, etc the quality deterioration of both home and import goods; the increase in import production volume which can take place in the country; the low level to use production capacities; stratification of society, disappearance of middle class; the absence of highly qualified personnel in all categories; price disparities of agricultural products, machinery, fuel, energy, fertilizers and other material resources which are used in agricultural sector, etc.

Conclusion. Under the condition of a stable economy the state function as for providing food safety should mostly have common character and comes to the regulation of food providing process, its successful processing control, national producers' support and developing food reserves for the case of emergency. Food safety interests also include developing the conditions for optimization correlation between inner production and import; setting agricultural production prices adequate to consuming opportunities of the population majority and so on.